

РАШКОВСКАЯ В. И. Духовное развитие личности будущего учителя: морально-ценностный аспект.

В статье приведен и проанализирован педагогический потенциал моральных и ценностных аспектов духовного развития личности будущего учителя в современной педагогике.

Ключевые слова: педагогика, христианское педагогическое наследие, духовное образование, православная культура.

RASHKOVSKAYA V. I. Духовное development of personality of future teacher: morally-valued aspect.

In the article pedagogical potential of spirit development of personality of future teacher in moral and value paths of modern pedagogics is analysed.

Keywords: pedagogics, christian pedagogical legacy, spiritual education orthodox culture.

Савчук Г. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕПЕРТУАРУ ХОРОВОГО КОЛЕКТИВУ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПРОЦЕСУ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Формування професійних якостей вчителя – хормейстера тісно пов'язане з його художньо-творчою діяльністю в загальноосвітній школі та середніх спеціальних навчальних закладах, тому актуальною є проблема вдосконалення музично-педагогічної підготовки шляхом впровадження в навчальний процес професійного, грамотно підбраного навчального репертуару для хорового класу – однієї з провідних дисциплін в системі підготовки майбутнього вчителя музики.

Ключові слова: хоровий клас, репертуар, навчальні програми, хорові твори, музичні жанри, концертна діяльність, заочний відділ.

Розвиток української держави передбачає необхідність виховання нового типу особистості з високим рівнем духовності і культури, спроможної самостійно приймати нестандартні рішення, здійснювати вільний вибір, творчо мислити, гнучко реагувати на зміни обставин і самій їх творити. Зміна соціальної парадигми буття вимагає сьогодні переходу системи освіти на особистісно зорієнтовану парадигму. Для особистісно зорієнтованої освіти характерне визнання індивідуальності, самобутності кожної дитини, суб'єктний досвід якої має свою самоцінність і проявляється у вибірковості до світу, у способах засвоєння навчального матеріалу, емоційно-особистісному ставленні до об'єктів пізнання.

Тому у процесі фахової підготовки майбутнього вчителя музики саме особливості творчої діяльності мають стати предметом цілеспрямованого

виховання і розвитку. Це, в свою чергу, вимагає створення такої моделі навчання і виховання, яка б забезпечувала оптимальні умови для розвитку творчих можливостей студентів, їхніх потреб та інтересів, спрямованих на реалізацію творчого потенціалу кожного індивіда зокрема. Відтак, важливим завданням сучасної мистецької підготовки є виховання творчої особистості, здатної до самостійного пошуку, самоосвіти і самореалізації у сфері життєдіяльності.

Мета статті: висвітлення методики підбору навчального репертуару у хоровому класі заочної форми навчання та моделювання концертної програми хорового колективу для державних іспитів.

В системі підготовки вчителя музики на музично-педагогічних факультетах вищих навчальних закладів важливе місце займає хоровий спів. Мета роботи хорового класу полягає у розвитку творчої особистості майбутнього вчителя музики та його підготовка до практичної вокально-хорової роботи з дітьми в загальноосвітніх школах. Протягом навчання в хоровому класі студенти оволодівають практичними методами і прийомами вокально-хорової та диригентської майстерності. В хоровому класі комплексно застосовуються і закріплюються набуті знання, уміння і навички з таких музичних дисциплін, як хорознавство, диригування, методика музичного виховання, постановка голосу, гра на музичних інструментах, сольфеджіо, теорія та історія музики. Таким чином хоровий клас об'єднує всі музичні дисципліни в єдиний навчально-виховний процес, що сприяє кращому формуванню професійних якостей майбутнього вчителя музики.

Проблема вибору репертуару дуже гостро стоїть в естетиці виконавської майстерності. З репертуаром пов'язана не лише ідейно-художня направленість мистецтва, але і сам стиль виконання. Тому цьому питанню майбутній хоровий диригент повинен присвятити досить значну частину свого навчання. Пропонуються деякі методичні поради щодо вибору репертуару для навчального хорового колективу.

Відібраний репертуар повинен відображати художньо-естетичні засади хору. Репертуар як сукупність творів, що виконується тим чи іншим хоровим колективом, складає основу його діяльності, сприяє розвитку творчої свідомості учасників та тісно пов'язаний з різними формами та етапами роботи хору. Формування світогляду виконавців, розширення їх життєвого та мистецького досвіду відбувається через осмислення

репертуару, тому його висока художня цінність є основним критерієм в підборі репертуару.

У національній доктрині розвитку освіти “Освіта” /Україна XXI століття/ сформульовано вимогу, що втілена в одному з принципів її реалізації: “Національна спрямованість освіти полягає у невіддільності освіти від національного ґрунту, її органічному поєднанні з національною історією і народними традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу, визнанні освіти важливим інструментом національного розвитку і гармонізації національних відносин” [6].

Сучасний стан викладання мистецтва у загальноосвітній школі характеризується стійкими тенденціями оновлення змісту художньої освіти. Поява нових ідей, програм, методик та технологій мистецької освіти свідчать про дедалі глибше усвідомлення ролі мистецтва у формуванні особистості школяра. Однак процес розвитку мистецької освіти школярів неоднозначний і суперечливий, що спонукає до критичного осмислення стану цієї освіти в сучасній школі, вияву суперечностей і тенденцій її оновлення

При підборі репертуару не слід забувати про виконавську специфіку колективу. Якщо мова йде про навчальний колектив, то важливим фактором у виборі репертуару є відповідність навчально-методичним завданням, які ставить перед колективом керівник хору. Репертуар впливає на весь навчально-виховний процес, на його базі накопичуються музично-теоретичні знання, досвід, відпрацьовуються вокально-хорові навички.

Основні завдання репертуару – розвиток і вдосконалення музично-образного мислення студентів-виконавців, стимулювання їхньої творчої активності, збагачення інтонаційного досвіду, пропагування найкращих зразків музичної культури всіх часів і народів. Вокал, інтонація, виконавський стиль – це основа, на якій базується формування і розвиток усіх навчальних хорів

За рівнем виконавських можливостей навчальні хори можна поділити на хори музичних коледжів, училищ, музичних десятирічок і хори вищих навчальних музичних закладів. Враховуючи перебування хорів на різних освітніх щаблях, перед хором стають різні завдання, також і різні репертуарні критерії. Але хочеться наголосити на тому, що не треба у зв'язку з цим обмежувати можливості якогось з колективів або, навпаки, вимагати від нього неможливого. Музичні заклади, що надають середню

спеціальну освіту покликані, в першу чергу, навчити прийомам професійного співу – єдиної манери звукоутворення, ансамблю, свідомого інтонування. Як вже було сказано, основна функція такого хору – навчальна. Враховуючи виконавські можливості колективу, треба дуже обережно підходити до вибору творів, адже під час навчання в таких закладах вік студентів часто співпадає з мутацією і на це повинен зважати керівник, обираючи відповідну у вокальному плані програму. Хори музичних училищ і коледжів перша ланка, де хористи починають пізнавати принципи професійного інтонування, знайомство з особливостями інтонування в темперованому і зонному строї, тому в програмі, звичайно, повинні бути твори і а' cappella, і з супроводом.

Що стосується хорів вищих навчальних закладів, то вимоги до такого хору значно підвищуються. Співаки повинні володіти усіма навичками хорового співу та вдосконалювати їх. В таких закладах відбувається становлення саме професійних виконавців, отже відповідно і обмежень щодо вибору програми (у технічному плані) бути не повинно, адже справжній професійний хор має виконувати будь-яку академічну музику. Необхідно побудувати роботу таким чином, щоб в репертуарному активі були твори усіх епох, стилів та національних шкіл. Основною метою роботи над такими творами є проникнення в майстерність і тонкощі виконання творів стосовно техніки, вокалу, стилю.

Класична музика – це основа основ, на ґрунті якої мають зростати професійні академічні хори. Виконання такої музики формує у студентів абсолютно всі необхідні навички для подальшої творчої діяльності. Класична музика, передусім, має бути базою для всіх колективів, а особливо для навчальних хорів середньо-спеціальної освітньої ланки. Формування особистості музиканта починається з досконалого вивчення зразків класичної академічної музики. Тут іде мова не тільки про загальне поняття “класика”, а й конкретно про твори Й. С. Баха, Й. Генделя та композиторів віденської школи. Виконання класиків повинно пов'язуватися також з особливостями авторського стилю. Отже, робота над творами Й. Баха, В. Моцарта, Й. Гайдна вкрай необхідна. Щодо вибору конкретних творів, то тут треба орієнтуватися на можливості окремого колективу.

Зразки романтичної музики – невід'ємна ланка у виконавстві. Знання про загальні стильові тенденції і особливості авторського стилю мають формуватись у виконавстві такої музики. Хорова література цього стилю

дуже об'ємна: містить зразки і для різних складів, і для різних вокально - технічних можливостей, і різних форм, і різних жанрів. У виконанні романтичної музики особливого значення набуває відтворення саме авторського стилю, увага до композиторської особистості, різних національних шкіл.

Значне місце в репертуарі навчальних хорів повинна займати музика вітчизняних композиторів-класиків, кращі зразки сучасних національних композиторів та обробки народних пісень. Саме цей репертуар студенти повинні знати досконало та пропагувати музику, яка в більшій мірі, ніж якась інша, їм доступна та зрозуміла.

Звичайно, у репертуарі повинна посідати і духовна музика, особливо національних композиторів. Духовна музика плекає в душах виконавців і слухачів найкращі людські якості, взиває до моральних принципів, духовно збагачує. Ця музика розвиває духовну сторону виконавського мистецтва.

Хочеться згадати про наявність в навчальній програмі музики епохи Відродження. В нашій країні ця сторінка хорової музики мало розвинена. Своєрідна у стильовому відношенні, ця музика відрізняється вокальною манерою виконання, тому, для виконання творів епохи Відродження, необхідно здобути в хоровому класі характерних для цього стилю навичок співу. Крім того, ця музика виконувалася ансамблями, а не великими хоровими колективами, тому вивчення її може проходити в межах ансамблів, з пізнанням тонкощів вокалу, стильових особливостей та мистецтва ансамблю.

Навчальний хор неодмінно повинен знайомитися з творчістю сучасних композиторів. Це є поштовхом до подальшого розвитку колективу. Нова музика передбачає нові методи у виконавстві, які є своєрідним прогресом для розвитку музичного мистецтва. Нові пошуки у композиторів передбачають можливості нових пошуків і у виконавців.

Формування концертних програм

Концертна діяльність хорового колективу – важлива сходинка у розвитку виконавської майстерності. Концертні виступи потребують від виконавців і диригента неабияких зусиль, зібраності, зосередженості. Успіх концерту багато в чому залежить від складеної програми концерту. Тут важливе значення набуває не тільки підбір творів, а й їх поєднання та послідовність.

Якщо програма складається з двох відділів, то перший відділ необхідно присвятити творам класиків, романтиків, друге – обробкам народних пісень, творам сучасних композиторів. При виконанні в одному концерті творів із супроводом і творів *a'cappella*, треба бути дуже обережними, особливо з недосвідченими виконавцями. Адже відбувається зміна строїв (зонного і темперованого), що потребує швидкої перебудови хору в інтонаційному плані. Тому в таких випадках краще розмежовувати програму із супроводом і *a'cappella* різними відділами, або розпочинати концерт творами без супроводу, а закінчувати творами із супроводом (якщо програма зводиться до одного відділу або до одноразового виступу в концерті). Що до питання чистого інтонування, то слід прорахувати всі можливі незручності, що можуть виникнути в концерті та прослідкувати за послідовністю тональностей в творах. Також необхідно звернути увагу на послідовність творів з точки зору вокальних складностей: після творів із значним вокальним навантаженням, звичайно, краще виконувати твори, на яких виконавці могли б відпочити (у голосовому розумінні). Такий підхід буде запорукою достойного виконання і в художньому і в технічному плані.

При виконанні стилістично різнопланової програми, частіше всього концерт будується таким чином: виконується програма в хронологічному порядку (хронологія стосується стилів, епох); твори одного автора часто не розділяються творами інших композиторів, крім випадків, коли один з творів великої форми та виконується у супроводі роялю, оркестру або ансамблю. В такому разі твір виконується після всієї програми без супроводу або в іншому відділі. Часто буває так, що концерт присвячений, наприклад, народній пісні або духовній музиці. В такій ситуації теж доречний хронологічний принцип побудови програми.

Вищезазначені випадки – це загальні рекомендації щодо будови концертних програм. Але кожен керівник – диригент колективу має право вносити свої зміни, якщо вони доречні, дивлячись на конкретний колектив, враховуючи всі його позитивні та негативні сторони.

Як вже було зазначено, репертуар – обличчя хору. Тому до вибору творів слід ставитися дуже уважно. Про значення та роль репертуару в житті кожного колективу сказано досить багато. Хорової літератури велика кількість. Але підібрати твір, що за всіма параметрами підходить для хору – дуже складно. І першим завданням керівника колективу є вивчення свого хору – його можливостей, досвіду, музичної бази, підготовки, музичних

смаків та вдосконалення їх за допомогою репертуару. Не слід відпрацьовувати хорошу майстерність на дуже складних для даного колективу творах аби підвищити виконавський рівень. Це не принесе очікуваних результатів, марна трата часу і зусиль виконавців і диригента, і, що дуже важливо – знівечений твір. Як прийнято, треба керуватися принципом “від простого до складного”. Важливо для диригента бути у вирі музичної культури, цікавитися новими творами, творами нещодавно знайденими, відновленими або відредагованими.

Другою важливою ланкою в роботі з репертуаром – є його виконання та вміння компонувати концертні програми. Ця робота потребує від диригента знання стилістичних особливостей хорошої музики, вміння будувати програму тематично, логічно і тонально. Необхідно також зважати і на доречність виконання творів в тому чи іншому концерті. Не останнє місце у складанні програми займає питання слухацького сприйняття. Не можна тримати увагу в постійно напруженому стані, бо рівень сприйняття музики знижується. Це не означає, що мають виконуватися лише легкі та доступні твори. Адже основна функція мистецтва, зокрема хорового, – виховна, треба пропагувати найкращі зразки музичної культури, не дивлячись на їх складність для сприйняття, тому при виконанні треба врахувати цей фактор і поєднувати складні твори з такими, на яких слухач може відпочити. Отже використовувати в концертній програмі принцип контрастності музичних номерів.

Використана література:

1. *Авдієвський А. Т.* На високій ноті // Культура і життя. – 1999.
2. *Андрущенко В.* Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу // Вища освіта України. – № 1(11). – 2004.
3. *Выготский Л. С.* Психология искусства / под ред. М. Г. Ярошевского. – М.: Педагогика, 1987. – 344 с.
4. *Говорун Д. И.* Творческое воображение и эстетическое чувство. – К.: Вища шк., 1990. – 143 с.
5. *Зязюн І. А.* Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посібник. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. // Освіта. – 2001. – № 54–55. – С. 4-5.
7. *Падалка Г. М.* Курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти. – Херсон: ХДПУ, 1995. – 104 с.

САВЧУК Г. М. Формирование учебного репертуара хорового коллектива как важный фактор в процессе подготовки будущего учителя музыки.

Формирование профессиональных качеств учителя – хормейстера тесно связано с творческой деятельностью в общеобразовательной школе и других средних специальных учебных заведений, поэтому актуальной является проблема совершенствования музыкально – педагогического образования путем внедрения в учебный процесс профессионального, грамотно подобранного учебного репертуара для одной из ведущих дисциплин в системе обучения будущего учителя музыки – хорового класса.

Ключевые слова: хоровой класс, репертуар, учебные программы, хоровые произведения, музыкальные жанры, концертная деятельность, заочный отдел.

SAVCHUK G. M. Forming of educational repertoire – important element in the process of preparation of music master.

Forming of professional qualities of teacher – a choir-master is closely related to creative activity at general school and other middle special educational establishments, therefore actual is a problem of perfection musically – pedagogical education by introduction in the educational process of professional, correctly neat educational repertoire for one of leading disciplines in the departmental of future music master teaching – choral class.

Key words: choral class, repertoire, on-line tutorials, choral works, musical genres, concerto activity, extra-mural department.

**Степанова О. Г.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

ТЕОРИЯ ИНТЕГРАЦИИ У ФИЛОСОФСКОЙ И ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

У статті розкривається поняття “інтеграція в освіті”; як результат аналізу відповідної літератури виділяються компоненти досвіду інтеграції та її основи; окреслюються ознаки інтеграційних процесів; в якості значимих для подальшого дослідження даної проблеми виділяються два способи інтеграції – інтегративні підходи та інтегративні курси.

Ключові слова: інтеграція, диференціація, координація, синтез, інтегративний підхід, інтегративний курс.

Досягнення поставленої мети потребує всебічного аналізу філософської і психолого-педагогічної літератури, в якій розглядаються основні теорії інтеграції, її структура та сутність.

Наведемо визначення терміну “інтеграція” з точки зору філософів, психологів і педагогів.

Філософський енциклопедичний словник [8, с. 115] трактує поняття “інтеграція” (лат. *integratio* – відновлення, поповнення, від *integer* – цілісний, повний) як стан зв’язаності окремих диференційованих частин і функцій